

ANBLADET

Nr 111 ISSN 0280-0993 NOV 2015

Organ för
NORRTÄLJE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Försommarutflykt till Rö hembygds- förening

På bilden ses församlingens
vackra brudkrona.

Läs mer om hur föreningen anammat
den digitala tekniken på sidan 6.

Släktforskardagarna 2015

Årets största händelse
vad gäller släktforsk-
ning. I år arrangerat av
Nyköpings-Oxelösunds
Släktforskarförening
den 29 - 30 augusti.

Som vanligt ett stort
utbud av föreläsningar
och utställare.

Mer om detta på sidor-
na 5 och 7.

Anbladet utkommer med 3 nummer per år och utges av Norrtälje Släktforskarförening.

Tidningens adress: Box 280,
761 23 Norrtälje.

Hemsida: www.norrtelje-sff.se

Webmaster: Björn Bergström
webmaster@norrtelje-sff.se

Redaktör och ansvarig utgivare:
Urban Johansson

Tidningen ingår i NSFF:s medlemsavgift, f. n. 175 kr/år.

Bankgiro: 459-5724

Manus och idéer till artiklar kan insändas till tidningen under ovanstående adress. Artiklar och citat ur tidningen får användas efter angivande av källan.

Helårsprenumeration: 100 kr.

Enstaka exemplar av tidigare nummer kan köpas för 30 kr/st.

I NSFF:s styrelse ingår:

Ordf. Urban Johansson

Grovstavväg. 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 070-692 48 36

Kassör Sven-Olof Gahnström

Stockholmsv. 24B, 761 43 Norrtälje
Tel: 0176-124 56

Sekr. Willy Menander

Asplundsv. 18, 760 10 Bergshamra
Tel: 0176-261 255

V. ordf. Ann-Marie Alfredsson

Grovstavväg. 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 0176-266 280

Klubbmäst. Birgit Söderman

Malsta-Ekebyv. 82, 761 71 Norrtälje. Tel: 0176-228 081

Ledamot Thomas Malmström

Rögården 5, 761 30 Norrtälje
Tel: 0176-224 626

PÅ VÄG MOT VINTERN - Tid för arkivbesök och forskning!

Ja, då var sommaren överstökad! Nu väntar en ny termin för vår förening med nya aktiviteter. Jag hoppas att alla läsare haft en bra sommar och att ni kunnat genomföra en del av de sommaraktiviteter ni tänkt er.

Jag skrev i förra numret av tidningen att ni gärna fick höra av er om Anbladets nya layout - några synpunkter har jag inte fått in, så jag fortsätter på den inslagna vägen.

Vad gäller föreningens programutbud så gläder det oss i styrelsen att vi kunnat få hit John Chrispinsson för ett historiskt föredrag och jag hoppas att många medlemmar tar chansen att lyssna på honom.

För innevarande verksamhetsår har vi förlagt den sista träffen till 20-dag Knut, alltså den 13 januari. Då kommer Pelle Signal att spela gamla skivbekanta till kaffet. Men på denna träff tänkte vi också öppna en dialog med medlemmarna om vår förenings verksamhet. Passa på att framföra åsikter, tankar och idéer som styrelsen sedan får förvalta och genomföra.

När vi nu är inne i det litet lugnare vinterhalvåret och inte behöver jaga varje chans till en stråle sol, så passa på att besöka arkiv och grotta ner i gamal dokument. Det är lika roligt som att plocka svamp. Det ena fyndet efter det andra dyker upp och berikar kunskapen om slakten, hembygden eller vad man nu forskar om. Glöm bara inte att dokumentera var ni hittar alla uppgifter! Allt skall ju gå att kontrollera i framtiden av andra som vill fylla på med kunskaper.

Ha en bra forskarhöst och väl mött på föreningens olika aktiviteter!

Urban Johansson

Redaktör

Bra sagt!

Vi kan stanna upp när vi är på väg uppför - men aldrig när vi är på väg nedför.

Napoleon

Lögnen är vackrare än sanningen - och framför allt roligare.

Tage Danielsson

Varje människa är som Gud har skapat henne, och ofta sämre.

Cervantes

Båtsmannen som frös ihjäl

Per Persson f. 1823-11-17 i Björknäs Riala, som son till Per Persson (1788-10-24, Björknäs Riala sn) och Anna Jansdotter (1790-08-03, Norrby Länna sn) blev båtsman med nr 24 i Södra Roslags 1 kompani för Solö rote i Hysingsvik. Han fick namnet Stare som hans föregångare på denna rote.

1845 gifte han sig med dalkullan Brita Nilsson (1813-04-26, Venjan, Dalarna) och fick med henne 5 barn. När hon dog 1859 gifte han om sig med Johanna Larsdotter (1834-06-16, Lohärads sn) som gav honom ytterligare 10 barn. I HFL för Länna 1851-55 står han antecknad som avskedad båtsman, straffad för stöld. Han fick då lämna båtsmansbostället och byggde sig ett torp ett stycke längre in i skogen. Torpet kallas Gammelstares torp.

Percy Andersson säker guide i skogarna kring Slottstorp. Här i Gammelstares torpgrund. Foto: Urban Johansson

Det berättas att hustrun och Per begav sig in till Norrtälje för att köpa en gris att föda upp. På tillbakavägen var Per så överlastad av starka drycker att han inte förmådde ta sig tillbaka hem till torpet. Detta hände i januari månad 1880, varför man får förmoda att det var tämligen kallt ute.

Johanna fortsatte hem till torpet med grisen och larmade bekanta om vad som hänt. Man började söka och fann Per död och, som det står i 1880 års dödbok, ”stelnad av köld” på vägen mellan Norrtälje och sitt hem i Sikaskogen.

Ann-Marie Alfredsson begrundar de levnadsförhållanden som var rådande i 1800-talets Sverige för barnfamiljer i underklassen. Foto: Urban Johansson

Ett tragiskt öde för både båtsmannen och hustrun som ensam i fortsättningen fick dra försorg om en stor barnaskara där det yngsta barnet Frans Teodor endast var tre år.
U.J.

Carl Philip Sack - officer i Karl XII:s armé

Iett tidigare nummer berättade jag om det gamla tegelbruket i Mörtsunda i Länna socken, som påtagligt bidrog till att ett behövt fattighus kunde byggas i Penningby i mitten av 1700-talet.

Grevinnan Christina Beata Lilje var den som välvilligt hade testamenterat pengar till husets byggande – ett bastant hus som står kvar än idag.

Grevinnan ägde alltså Penningby slott och ägor – vilka hon hade fått arva av sin morbror, den barnlöse Johan Gabriel Stenbock, och hon gifte sig i februari 1696 med officeren Carl Philip Sack, vilken senare drog ut i Karl XII:s krig borta i östra Europa.

Tack vare en omfattande förteckning över kungens alla officerare har jag fått lite fler fakta om Lännabon som drog ut i fält. Boken heter kort och gott ”Karl XII:s Officerare” och finns publicerad på nätet under adressen www.cognatus.se.

Carl Philip Sack var född 1660-04-11 och var i fransk tjänst under åren 1683-1693. Det var inte alls ovanligt att svenska militärer tog tjänst i andra länders arméer vid den tiden. Från oktober 1694 hade han tjänst som ryttmästare vid Pommerska Kavalleriregementet till häst fram till oktober 1697.

Därefter tjänstgjorde han som överstelöjtnant vid Upplands Tremännings Kavalleriregemente till mars 1705. Under perioden 1697-1705 kan man förmoda att Carl Philip Sack bodde i Penningby. Därefter var det dags att ansluta sig till den svenska armén och kungen i dennes omfattande affärer i fält.

De fältslag han deltog i var: Luxemburg, Philipsburg, Mons, Trysski, Klissow Lautenburg och Warschau, men han dog i Ukraina 1708 och begravdes i Kossoumi i Ukraina i mars 1709. Det nämns inte av vilken anledning han dog.

Grevinnan Christina Beata Lilje, som gick bort 1727, var dotter till landshövdingen i Uppsala, greve Axel Lilje och grevinnan Maria Elisabeth Stenbock och hon gifte om sig 1710 med riksrådet greve Erik Sparre.

Roland Palmquist

Arbetsmarknadsåtgärder på 1700- och 1800-talen

En hel del smeder blev förr i världen ”head huntade”, de fick alltså erbjudande om nya jobb med bättre villkor till exempel från andra bruk. Snabbt spred sig också ryktena om vem som var en riktigt skicklig smed och då kunde det komma ett attraktivt erbjudande. Att få kontakt brevledes var heller inget större problem. Soldater och hantverkare – däribland också smeder – kunde liksom de flesta läsa och dessutom kunde de också skriva brev.

Inom smedyrket var det också vanligt med ingiften, vilket betydde att en smed ofta hade släktingar på många av de svenska bruken. Om ett jobb blev ledigt någonstans så kunde släktingar på den orten rekommendera någon av sina smedsläktingar. Men det fanns fler sätt att få en ny anställning, vilket också gällde vanliga drängar och pigor. Ett av de vanligaste var att besöka Larmässomarknader. Den 10 augusti inföll Larmäss (Laurentiusdagen) och det blev på många ställen en sorts arbetsmarknadsmässa genom att tjänstefolk besökte mässan för att söka en ny anställning, liksom att olika arbetsgivare gjorde det för att förhoppningsvis hitta nytt folk.

Så kallade politiskt korrekta borgare lyckades sätta stopp för dessa marknader i slutet av 1800-talet, eftersom man liknade den vid en ren hästmarknad, där tänder och muskler hos de arbetssökande undersöktes. Det var rent förnedrande ansåg borgerligheten. Fast tjänstefolket höll inte med om den saken, de tyckte att Larmässmarknaden var ett viktigt inslag i deras liv eftersom man fick tips från andra arbetssökande om vilka arbetsgivare man skulle undvika och vilka man kunde söka arbete hos. Smeder och andra yrkeskunniga använde sig bara undantagsvis av Larmäss.

Man har hört talas om hur jobbigt folk hade det då med långa arbetstider. Smederna skulle arbeta tolv timmar om dagen och sex dagar i veckan vecka ut och vecka in. Det gjorde man nu inte, för på den tiden var det mycket gott om helgdagar. Gustav III tyckte i slutet av 1700-talet att det var alltför gott om dessa latedagar och strök en hel del av dem. Någon lär ha räknat ut att innan helgdagsstrykningen så hade man mer ledigt än vad vi har idag med fem veckors semester och efter

internationella förhållanden ganska gott om helgdagar.

Man påstår ju också att man tvingades gå i kyrkan vareviga söndag på den tiden. Så var det nu inte riktigt. Man var inte tvingad till det. Fast de flesta gjorde det i alla fall, man fick ju träffa folk och kunde få nyheter och skvaller. Lite andlig uppbyggnad fick man nog på köpet. Det var bara om man var borta från högmässan alltför många söndagar i rad man kunde räkna med att kyrkoherden skulle komma med sina förmaningar.

Roland Palmquist

Förbundsnytt

När detta läses har släktforskarlagarna i Nyköping gått av stapeln. För dem som inte var där kan litet information om förbundets verksamhet för året 2014 vara på sin plats.

Vid årsskiftet 2014/15 hade förbundet 171 medlemmar med ett sammanlagt medlemsskap om 73 660 st. Ett litet tapp således från föregående årsskifte. Tendensen med sjunkande medlemsskap ute i föreningarna är dock inte helt entydig. Ett sextiotal föreningar ökade sina medlemstal under 2014 och 30 rapporterade oförändrat antal.

Förbundets ekonomi är oförändrad god, mycket beroende på försäljningen av den nya dödsboken. Resultatet stannade för 2014 på 1 726 tkr.

Vid riksstämman i Karlstad, där 91 föreningar var representerade, valdes till ny ordförande Erland Ringborg i stället för Barbro Stålheim.

Rötter

Nättidningen Rötter är förbundets ansikte utåt. Under 2014 har sajten besökts av 537 000 unika besökare, som gjort sammanlagt över 1,2 miljoner besök. Antalet sidvisningar var nästan 6 miljoner.

Rötterbokhandeln

Försäljningen av böcker och DVD-skivor utgör förbundets i särklass viktigaste inkomstkälla.

Gravstensinventeringen

Denna visar också hela tiden på positiva resultat. 2014 registrerades nästan 69 000 gravar och över 145 000 personer. Totalt innehöll databasen närmare 209 000 gravar och närmare 456 000 personer. Databasen hade 68 700 besök av 31 500

besökare att jämföras med 2013 års siffror som var 66 500 besök av närmare 24 000 besökare.

Porträttfynd

Under 2014 laddades ca 12 400 bilder upp till Porträttfynd, och närmare 1900 kommentarer skrevs.

Sveriges dödbok 1901-2013

Denna version lanserades till släktforskarlagarna. Denna sjätte version omfattar ca 9,3 miljoner poster och är baserad på många frivilliga registreringsinsatser under ledning av projektledarna Anna-Lena Hultman och Carl Szabad.

Vid årsskiftet hade över 8000 DVD och USB-minnen sålts. Arbetet med nästa version som även kommer att omfatta åren 1860-1900, startade under hösten.

Omvärldskontakter

Märkligt nog fanns inte förbundet med bland dem som Lantmäteriet ålades att samråda med i sitt uppdrag att föreslå de distrikt som skall finnas i folkbokföringen fr. o. m. 2016.

Genom i första hand Karl-Ingvar Ångström fick förbundet dock möjlighet att följa Lantmäteriets arbete och slutligen i december fick förbundet även ta del av verkets preliminära förslag.

Verksamhetsplan 2016

Förbundet ser 2016 som ett konsolideringsår med två viktiga uppgifter.

1. att utveckla formerna för diskussioner mellan förbundsstyrelsen och föreningarna om verksamhetens inriktning.
2. att utveckla planerings- och budgeteringsordningen så att prioriteringar görs i verksamhets- och projektkoncept. I avvaktan på resultatet av detta arbete aktualiserar förbundsstyrelsen inte några nya större projekt och presenterar inte heller någon långtidsplan.

En utmaning är att möte det minskade antalet medlemsskap i föreningarna och att försöka fånga upp de många som är engagerade i släktforskning utan att tillhöra någon förening. Förbundets planer på att reformera Rötters Vänner kommer i detta sammanhang att få stor betydelse.

Efter den omfattande utgivningen av handböcker under 2015, räknar förbundet inte med så många nya handböcker under 2016. En handbok om forskning i samiska rötter är dock på planeringsstadiet.

SLÄKTFORSKARDAGARNA 2015

i gästbudsstaden Nyköping

Ett stort grattis till Nyköping-Oxelösunds Släktforskarförening för lyckade släktforskar dagar!

I Family Tree DNA:s monter kunde man topsa sig direkt för att beställa ett DNStest.

Ett litet udda inslag bland utställarna var Bernhard Nordh sällskapet. Alla i den äldre generationen har väl läst *I Marsfjällets skugga!*

Ann-Marie Alfredsson kollar upp vad DIS-Öst har att erbjuda släktforskarna.

Lantmäteriet visade hur man sökte efter olika historiska kartor i deras olika databaser.

Den digitala hembygdsföreningen

- försommarutflykt till Rö

Den 30 maj besökte NSFF Rö hembygdsförening i sin sedvanliga försommarutflykt. Vi togs emot av Björn och Ann Britt Bergström, Kicki Lindberg och Per Hesselgren från styrelsen. Björn berättade om föreningens tillkomst samt informerade om hemsidans upplägg och innehåll.

Föreningen bildades 2011 och mycket snart kom man på att denna endast skulle finnas i digital form.

Flera år innan föreningen bildades hade Björn och Ann Britt börja forska om Rö sockens historia och efter att Norrtelje Tidning 2008 gjort ett reportage om detta exploderade intresset från övriga sockenbor. Allt fler hörde av sig och ville vara med och forska. 2009 började tankar om en hembygdsförening väckas till liv, något som två år senare resulterade i föreningsbildning. Efter tre månader hade man 170 medlemmar och idag ca 200. Föreningens verksamhet består av forskning, sociala begivenheter, föredrag, kurser och uppsättning av skyltar vid torp och andra intressanta platser.

Besök gärna föreningens spännande hemsida: www.rosocken.se

Register över Roslagens by- och gårdsnamn

Många gårdar och byar i Roslagen ligger på eller nära sina ursprungliga platser sedan "urminnes tider". Man brukar tala om att roslagsbygden började befolkas under den germanska folkvandringen, som beräknas ha pågått under perioden ca 375 fram till ca 560 e. Kr. Roslagen är ju dessvärre ett något varierat begrepp rent geografiskt så i mitt by- och gårdsregister har jag därför koncentrerat mig på det egentliga Roslagen. Det handlar alltså om 42 församlingar som har tagits med – från Östra Ryds församling i söder till Gräsö församling i norr.

Registret är indelat i två delar. I den första finns alla (eller i varje fall de allra flesta) by- och gårdsnamnen i en följd i alfabetisk ordning och omfattar totalt ca 6 400 namn. I den andra delen är namnen uppdelade på respektive församling.

Det var under min egen släktforskning som jag konstaterade, att jag saknade ett register som det här och det var också den direkta orsaken till att jag började utforma en bra hjälpreda. Det är väl främst också med omtanke om oss som sysslar med släktforskning som registret kommit till. Socken- och församlingsgränserna har under århundradena ändrats då och då och vissa församlingar har slagits samman, vilket gör det betydligt svårare att hitta rätt boställe för de anförvanter man letar efter. I registret kan man omgående se i vilken eller vilka församlingar man bör börja söka.

Jag har valt att ange respektive församling med en lättförståelig förkortning i anslutning till varje by- eller gårdsnamn.

Det är alltså i husförhörslängdernas ortregister jag hämtat alla namnuppgifter,

vissa är maskinskrivna i längderna, andra noterade för hand och kan ibland vara svårtydda. Totalt har jag gått igenom drygt 1000 volymer, av vilka den allra äldsta är från 1686 och de yngsta publicerade är från 1895. Det betyder att by- och gårdsnamn vilka bildats efter år 1895 inte finns med i registret. Äldre namn och namn med äldre stavning har i möjligaste mån tagits med. I sådana fall finns hänvisning till gällande namn och till modern stavning.

Det fina i kråksången är att registret finns att tillgå på min hemsida – helt gratis och dessutom helt reklamfritt. Där finns dessutom en bra karta över församlingarna och en del praktiska förklaringar. Adressen är <http://www.paroll.dinstudio.se>

Roland Palmquist, Mora by, Bergshamra

Rapport från riksstämman

Norrtälje Släktforskarförening var representerad vid riksstämman av Bo Schylander, som kan lämna nedanstående rapport från stämman. 142 ombud från 85 släktforskarföreningar var under en dag samlade på Sunlight hotel och konferens i Nyköping. I konferenssalen stod ett 10-tal äldre rariteter av kända bilmärken från skilda delar av världen. En utställning, som lockade till många kommentarer och igenkännande.

Stämman började med en informationskonferens under ledning av förbundsordförande Erland Ringborg. Riksarkivarien Björn Jordell berättade om Riksarkivets arbete att göra arkiven lättare att använda för olika grupper av forskare. Tillgängligheten är viktig och måste förbättras. Helst skulle han vilja att all forskning skulle kunna ske utan kostnader för användaren, men den ekonomiska verkligheten har inte gjort det möjligt. Niklas Hertzman från Arkiv Digital lämnar en redovisning av hur långt man kommit med olika projekt för att arkiven skall bli lättåtkomliga. Man har hittills tagit över 55 miljoner bilder motsvarande 11 km hyllmeter material. Utöver befolkningsregister för åren 1950, 1960, 1860-79 arbetar man med att fotografera bouppteckningar fram till 1945. Flera av dess register kommer att utges under 2016. Intressant material är

även värnpliktskort, fånglistor 1750-1825 och SCB:s material. Erland Ringborg informerade att förbundet planerar en större samrådskonferens i Stockholm med kombination av en släktforskar-kryssning den 6-7 mars 2016.

Senare på eftermiddagen genomfördes riksstämman under ledning av en drivande ordförande Karin Andersson. Förhandlingarna följde stadgarnas ordning och styrelsen fick gehör för alla sina redovisningar och förslag. Förvaltningsberättelsen visade att förbundet har en ekonomisk god ställning. Året gav ett positivt resultat på 1.726 tkr beroende bland annat på utgivningen av Sveriges Dödbok 1901-2013. Förbundets egna kapital var vid årsskiftet 7.897 tkr. 171 släktforskarföreningar är anslutna till förbundet och de representerar 73.660 medlemmar. Intresset för släktforskning är stort och det borde därför vara möjligt att fler personer kommer att ansluta sig till lokala föreningar. Släkthistorisk Forum har en prenumerationsstock på över 6.000 prenumeranter. Nättidningen Rötter är förbundets ansikte utåt och under 2014 hade den över 537.000 unika besök, vilket är en ökning med 64 % på ett år.

Verksamhetsplanen säger att år 2016 blir ett konsolideringsår med uppgift att finna

formerna för verksamhetens inriktning och en bättre budgeteringsordning. Under år 2017 beräknas en ny utgåva av Sveriges dödbok, vilket gör att under år 2016 pågår arbetet med att ta fram materialet.

Då många nya handböcker utkommit under år 2015 kommer budgetåret inte att innehålla någon stor utgivning. Frågan om en släkthistorisk sajt diskuterades men det togs inte några formella beslut utan ärendet återfördes till styrelsen.

Tre styrelseledamöter hade anmält att de inte stod till förfogande för perioden 2015-2017. Årsmötet utsåg till ledamöter för 2015-17 Carina Strömberg, Vilhelmina (omval), Kerstin Bingefors, Uppsala (nyval), Arne Sörlöv, Karlskrona (nyval) och Hjärdis Lundmark, Ådalen (nyval). Kvarstår i styrelsen Erland Ringborg, ordförande, Susanne Gustavsson Sambia, Christian Arnet, Bo Peter Persson, Eri Larsson och Victoria Jonasson.

Under lördagen och söndagen genomfördes släktforskar dagar i Rosvalla, Nyköpings Eventcenter med många utställare och ännu fler föredragshållare. Innan jag lämnade gemenskapen med släktforskare hann jag se på utställarnas material och lyssna till en föreläsare.

Bo Schylander, ombud för NSFF

LÄSVÄRT

- böcker och skrifter du kan köpa av föreningen

Nedanstående böcker kan du inhandla från Norrtälje Släktforskarförening, nu till starkt reducerade priser. Beställ genom föreningens adress eller direkt till Sven-Olof Gahnström, Stockholmsvägen 24B, 761 43 Norrtälje eller e-post: sven-olof.gahnstrom@telia.com

S-O Garland:
Båtsmän i Roslagen, 50 kr

S-O Garland:
Dragoner i Roslagen, 50 kr

J Faith-Ell:
Carl-Gustaf Lindstedts moderneanor, 20 kr

L Larsson:
Igelsta by, Söderbykarls socken, 50 kr

N Sundelius:
Rimbo familjebok, 100 kr

N Sundelius:
Sjuhundra härads domböcker 1601-1651, 80 kr

N Sundelius:
Sjuhundra härads domböcker 1660-1670, 80 kr

N Sundelius:
Uppländska släkttavlor, 50 kr

H Gillingstam:
Ättlingar till Helmer Deppe vid Mörby, 30 kr

N Sundelius, J Faith-Ell:
Båtsmän, ryttare & soldater, Rimbo socken, 80 kr

Frakt tillkommer på priserna.
Välkommen med din order.

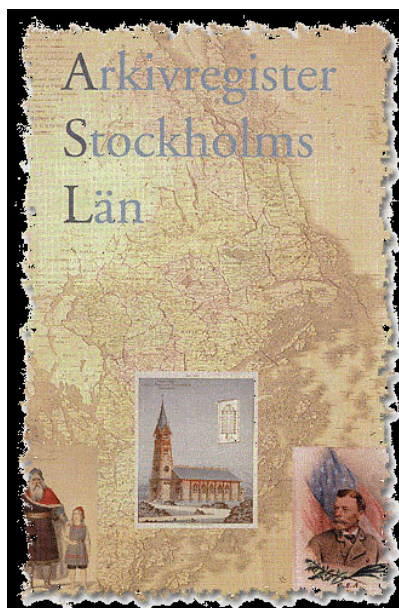
Norrtälje stadsarkiv har också ett flertal intressanta hembyggsböcker till försäljning.

Arkivdatabasen ASL, Arkivregister Stockholms Län, som utvecklas och underhålls av den ideella föreningen Föreningsarkiven i Stockholms Län innehåller över 51 000 poster om arkivbildare med anknytning till Stockholms län.

Du når databasen genom att gå in på FSL:s hemsida, www.foreningsarkiven.a.se och klicka dig vidare till ASL, där du kan söka i fritext efter arkiv eller via den avancerade sökfunktionen, som medger en snävare och bättre träffbild.

En nyhet är att du nu också kan läsa samtliga kommunalstämmoprotokoll för hela Norrtälje kommun direkt på nätet. Antingen söker du i ASL efter den kommunalstämma du är ute efter och därifrån klickar på det dokument

du vill läsa, eller så går du via "Dokument" i ASL:s öppningssida direkt in på Flickr och väljer det stämmoprotokoll du vill studera. Även bebyggelseinventeringarna finns tillgängliga på detta sätt.

Norrtäljehistoria

Norrtälje Fornminnes- och hembygdsförening har genom kontakt med företaget Arkiv Digital låtit filma intressant källmaterial med anknytning till Norrtälje stad.

Det rör sig dels om Norrtälje rådhusrätts domböcker från slutet av 1600-talet dels om handlingar som rör Norrtälje gevärsfaktori. De sistnämnda handlingarna är samlade i volymer tillhöriga *Krigsskollegium*, *Artilleridepartementet*. Arkivtypen: *Militaria* och volymtypen: *Faktories*. Det rör sig om 6 volymer med signum F:37-42, Från 1661 till nedläggningen 1842. Man kan söka på "krig" eller "artilleri" för att hitta volymerna.

Domböckerna ingår i serierna AI med volymnummer 1-48, 1684-1900 och AV, volymerna 1-14 1786-1900.

Handlingarna finns nu tillgängliga på ArkivDigital.

Kommande aktiviteter

Boka redan idag in NSFF:s kommande två program för verksamhetsåret 2015, båda i IOGT-lokalen i Norrtälje.

Måndagen den 23 november kl. 19.00 föreläser *John Crispinsson* över ämnet Den glömda historien om svenska kontakter med Finland, Estland och Ryssland.

Onsdagen den 13 januari 2016 kl. 19.00 har vi årets sista träff med allmän information om verksamheten samt därefter kaffe och musik av Pelle Signal.

Ett köpmanshus i Roslagen

Inledning

Artikeln av Jan-Olof Liljeroos är en fortsättning från föregående nummer.

En olycklig händelse

Det goda och lyckliga livet för familjen Wallén tog en dramatisk vändning genom en till synes enkel och banal incident som drabbade Fredrik mitt under en vanlig arbetsdag. Han råkade snubbla på en låg stängseltråd, dold av snön, föll handlöst framåt och stötte magen mot en låg stängselstolpe. En kort tid därefter konstaterades att han skadat bukspottkörteln som producerar insulin med följderna att han ådrog sig sjukdomen diabetes. Maria har berättat att han vägrade injicera insulin utan beslöt sig för att med dietens hjälp bekämpa sin sjukdom. Insulinbehandlingen i mitten av 1930-talet och behandlingen av sockersjukan, som det vanligen kallades, kan ej jämföras med dagens läge. Insulinanvändningen hade då endast pågått i ca 10 år. Mot den bakgrunden är det mera begripligt varför Fredrik beslöt att med arias hjälp bekämpa eller i varje fall försöka begränsa sjukdomens angrepp.

Det fanns sannolikt inte så stor lärdom att inhämta om den känsliga balansen av socker och kolhydrater, så att stackars Maria förde en svår kamp då det gällde familjens mathållning efter denna tragiska händelse. Anna-Maja har som åtta- nioåring minnen av hur pappa Fredrik förändrades, han magrade och förlorade i kraft det sista levnadsåret. Hon minns och kände hur tonen i kvällssamtalen på kontoret förändrades i takt med att oron stegrades inför framtiden. Affärsresultatet, som det går att utläsa av bouppteckningen, visar dock att han försökte och, med gott resultat, drev rörelsen näst intill sin bortgång den 16 juli 1936.

Maria blir änka

Maria var 52 år då Fredrik avled efter tio års äktenskap och hon hade nu en tung och svår uppgift framför sig. Anna-Maja var nio år då hon miste sin store trygge far, en upplevelse som man svårligen kan föreställa sig. De stora helgerna som hade betytt fest och glädje i hemmet eller mysiga resor till släkt och vänner med den kära "Naschen" förbyttes till, för en nioåring, tråkig samvaro med gamla tanter i Bergshamra eller en känsla av välgörenhet från Fredriks gamla vänner i politiken och i Odd Fellow. Söndags-

vandringen med mamma slutade oftast i ett besök vid graven på Norrtälje Kyrkogård. Anna-Maja kan ännu känna de första dygnens iskyla efter pappans död och alla tycka syndom kramarna från släktingar och vänner som utdelades med kärlek och i all välmening. Så här berättar Anna-Maja vid köksbordet söndagen den 29 maj 2005.

Pappas tillstånd försämrades svårt, Morbror Jean och moster Hilma var hemma hos oss för att hjälpa till. Ambulansen tillkallades för resa till Mörby lasarett (i dag Danderyds Sjukhus) med oss andra i följe. De vuxna gick in till Pappa och jag lämnades ensam kvar i en lång korridor utanför sjukrummet. Jag uppfattade det som flera timmars väntan innan moster och morbror kom och tog mig med till Olles bostad i Stockholm. Mamma fick jag inte träffa förrän senare hemma i Norrtälje. Som förströelse för mig fick jag åka till Skansen med moster och morbror. På kvällen samma dag för vi hem till Norrtälje och jag fick äntligen krama om min mamma som gjorde vad hon kunde för att trösta mig. Den första veckan var tant Doras syster Signe Nordkvist från Köpmanholm hos oss. Hon var en glad och god människa som jag älskade sedan våra tidigare besök hos tant Dora och farbror Valdemar. Hon var precis den människa som behövdes för sällskap åt en nioåring när mamma inte hade tid för alla tusen bestyr.

Affärerna avvecklas

Den som kom att återskapa något av den trygghet som gick förlorad var Anna-Majas kusin Olle Ström. Han bodde i Stockholm och hade relativt lätt att göra sig ledig och resa till Norrtälje. Som färdigutbildad civilekonom var han ett pålitligt stöd för Maria då det gällde att avveckla affärerna på ekonomiskt bästa sätt. Olle var därutöver förordnad till god man för Anna-Maja som hon formellt måste ha i egenskap av dödsbodelägare.

Avvecklingen av affärsrörelsen tog sin början omedelbart efter Fredriks bortgång den 16 juli 1936. Förberedelserna för bouppteckningen startade, enligt bevarade dokument, redan den 20 juli med att Marias broder, tog sig ledigt från sin tjänst vid Rörstrand och tillbringade ett par veckor i Norrtälje. Han gjorde en minutlöst noggrann förteckning över inneliggande lager av affärsrörelsens produkter

samt uteliggande fordringar hos kunder. Ordningsföljden i avvecklingen kan utläsas av handlingen rörande bodelning och arvsskifte som daterad den 10 januari 1938. Juridiskt ansvarig för båda dessa förrättningar var dåvarande landsfiskalen i Norrtälje, Gunnar Holmberg. Följande utdrag har hämtats ur bodelningsprotokollet:

Härefter antecknades att av de affärsrörelser, som Fredrik Wallén i livstiden bedrivit, nämligen spannmålshandel, vedhandel och jästagentur, hade spannmålshandeln kort efter dödsfallet avvecklats. Vedhandeln och jästagenturen hade självständigt drivits av änkan under boutredningsmannens överinseende. Änkefru Wallén redogjorde för sitt handhavande av dessa rörelser och framlade av henne förda kassaböcker över förvaltningen varav framgick, att den behållning som uppstått använts till sterbhusmedlemmarnas uppehälle varjämte därav betalats skatter, försäkringar och diverse andra utgifter för sterbhusets räkning.

Betr. boutredningsmannens överinseende så innebar detta att Maria årligen fick inställa sig på landsfiskalen Holmbergs kontor och för dennes biträde (landsfiskalens broder) redogöra för skötseln av affärerna. Privatekonomin övervakades av överförmyndaren landsfiskal Eriksson. Maria berättade för oss om den ruggiga känslan som infann sig då hon skulle försvara helt vardagliga utgifter för boende, kläder och mat och då skulle även Anna-Maja vara med och visas upp att hon var välklädd och vid god hälsa. Dessa besök minns Anna-Maja med en rysning än idag. Av bodelningshandlingen framgår att vedhandeln definitivt avvecklades den 30 september 1937, ca 14 månader efter Fredriks död, medan jästagenturen fortfarande pågick vid bodelningen, således den 10 januari 1938. Det är intressant att notera ett utdrag angående lösören i bouppteckningen som försålts av boutredningsmannen, landsfiskalen G. Holmberg:

*I spannmålsmagasin å ofri grund 175:--
I personautomobil (Nasch 1929) 1.100:--
I lastautomobil (Owerland 1921) 25:--
Diverse hos Norrtälje Fornminnesförening tidigare deponerade saker 57:20
(Owerland var den lastbil som Fredrik använt för vedleveranser inom Norrtälje stad och till mycket annat!)*

Samtliga i bouppteckningen upptagna skulder hade blivit guldna. Inga vederlagsanspråk framställdes. Den av boutredningsmannen avgivna redovisningsräkningen granskades och godkändes varjämte ävenledes änkefru Walléns skötsel av affärsrörelserna och övriga åtgärder rörande boet godkändes.

Uppsala Ångkvarn

För att återgå till avvecklingen så var det i första hand angeläget att iordningställa en redovisning gentemot Uppsala Ångkvarn. Från deras sida var det viktigt att snarast få ett nytt och pålitligt ombud som övertog kundkontaktarna. Fredrik och Maria hade skött affärerna så perfekt att Maria ombads att försöka behålla försäljningen av bagerijäst. Praktiskt taget alla bagerier och kaféer i Roslagen var deras trogna kunder. Vidare var distributionen av sådan art att Maria ville försöka med detta någon tid framöver. Som tidigare nämnts så var det busschaufförerna som fungerade som den tidens speditörer. De svarade för att varan hamnade där den skulle, under förutsättning att kunden bevakade varans ankomst vid hållplatserna. Jästlagret låg bara något tiotal meter från busstationen.

Distributionen inom Norrtälje stad var egentligen besvärligare. Maria hade aldrig lärt sig att cykla och var dessutom för gammal för att flänga runt på en transportcykel. Men se hon hade en pigg och lärorik flicka som var glad för att hjälpa mamma i en brydsam situation. Mer om detta senare men först en dramatisk parentes.

En cykelolycka

Anna-Maja fick en spritt ny cykel då hon fyllde sex år. Hon tyckte att stationsplanen var en plats att öva på, men det bar sig inte bättre än att hon råkade cykla på den snälle konduktören Sköld när han kom från fyratåget efter avslutad tjänst. Konduktören, som förresten var nära bekant med familjen Wallén, fick ett blödande sår på benet så att pappa Fredrik fick skjutsa honom till lasarettet för vård. När pappa kom hem låste han in cykeln i redskapsboden i Anna-Majas åsyn och där fick den stå ett helt år. Det var ett hårt straff för en tös som älskade sin nya cykel, men som ansvarig var han naturligtvis djupt skakad över vad som kunde ha hänt hans lilla ögonsten. Anna-Maja tror sig minnas att konduktören steg ut från Stationens utedass precis när hon vinglande rundade dess hörn. Här följer ett försök till att härma dagens sensationslöpsedlar:

KONDUKTÖREN SKÖLD PÅCYKLAD AV 6-ÅRING VID UTTRÄDET FRÅN AVTRÄDET, FÖRD TILL SJUKHUSET SVÅRT SKADAD

Tillbaka till jästdistributionen: Anna-Maja kan ännu idag minnas de kunder som hon cyklade till på morgnarna med pakethålaren fullastad med jästpaket. Hon hade en känsla av stolthet över att kunna hjälpa sin mamma men minns även den pinsamma känslan att hon var annorlunda än sina skolkompisar. Mor Maria var givetvis tacksam för den goda hjälpen men kände säkert oro inför olycksrisken. Lagen om barnarbete var ett okänt begrepp på den tiden. Idag skulle detta ej vara tillåtet.

Jästagenturen avvecklas

För Marias del gällde den bistra verkligheten att få balans i vardagsekonomin. Det sociala skydds nätet var inget att luta sig emot på 1930-talet, och det fans ingen företagsförsäkring tecknad som skydd för den nya familjesituationen. Hon hade i sitt ”förra liv” klarat sig helt på egen hand och det var självklart för henne att fortsätta på den vägen. En naturlig tidpunkt för den definitiva avvecklingen av det sista ledet i affärsverksamheten, jästagenturen, var 2:a världskrigets utbrott hösten 1939. Maria var 55 år och mindes mycket väl det krångel och elände som ett nytt världskrig innebar för dem som sysslade med handel. Anna-Maja skulle fylla 12 år och gick första terminen i realskolan vid krigsutbrottet.

Här sätter jag punkt för skildringen av de tretton åren, 1926-1939, för köpmanshuset i roslagen.

Epilog

Sex år efter avvecklingen av köpmanshuset träffade jag Anna-Maja då HMS jagaren Malmö besökte Norrtälje Stad och lade till vid kajen ungefär där den gamla vackra skärgårdsbåten NORRTÄLJE nu ligger förtöjd och utnyttjas som populär och välbesökt restaurang. Frågan är då: Hade detta kunnat ske om Anna-Majas far varit i livet, 68 år, och vid god vigör?

Svaret är nej! Anna-Maja hade aldrig vågat smita iväg till dans på gamla Folkets Hus, numera rivet och ersatt med ett nytt och ändamålsenligt föreningshus. Därtill var Fredrik för sträng och rädd om sin kära tös. Det är intressant att försöka gissa sig till familjens framtid och Fredriks ställning i Norrtäljes affärsliv under dessa förhållanden.

Fredrik med sina utomordentligt goda kontakter och trogna kundkrets över hela Roslagen hade säkerligen utvidgat sin verksamhet med basvaror för traktens dagligvarubutiker, konditorier och bagerier. Kristiden med ransonering av alla dessa varor hade medfört anställning av personal och därmed en ny situation för den lilla familjen Wallén.

Tomtmark disponerade Fredrik redan över med ett utomordentligt läge för en distributionscentral, intill järnväg och bussar. Anna-Majas utbildning hade fått en annan inriktning efter realexamen. Olle Ström skulle säkerligen ha ställt upp med sina gedigna kunskaper, och en spännande framtid hade kunnat siktas.

Hakonbolaget, med huvudkontor i Västerås, som var under stark utveckling och startade ett lokalkontor i Norrtälje i början av 40-talet, hade antagligen dessförinnan börjat slå sina lovar runt Fredriks intressanta och gedigna kontaktnät för att etablera ett nära samarbete med familjen Wallén.

Så där kan man spekulera över hur en annorlunda utveckling av Köpmanshuset kunnat innebära att Jagaren Malmö hade lättat ankar utan att jag fått träffa min levnadsglada tös. Men ödet styrde om att vi tillsammans seglade in i en framtid som ledde oss via Sandviken, Linköping, Västerås, Uppsala för att slutligen hamna i Norrtälje, ett stenkast från Anna-Majas barndomshem, i ett vackert hus som därtill byggdes under hennes födelseår 1927.

Jan-Olof, med Anna-Majas hjälp

Manus till

Anbladet

mottages med

tacksamhet

SLÄKTFORSKNINGENS GLÄDJE

- en hundraårig betraktelse

Gamla böcker är ibland rätt intressanta att bläddra i. Jag råkade hitta ”Hundare & Skeppslag” (nr VII – från 1940-talet) och där finns det ett rätt trevligt bidrag från den välkände hembygdsforskaren P. M. Lijasing. Rubrik som ovan – och jag återger alstret i sin helhet.

En disig januaridag den varma bondetågvintern 1914 gick jag upp till landsarkivet i Uppsala slott för att söka utforska vem som var min farfars far. Min farfar kände jag till. Nittioårig hade han varit i mitt barndomshem i Rö i Roslagen och huggit ved, sittande på en stol vid huggkubben. Men nu gällde det min farfars far. Jag fick till mig framburen födelsebok och husförhörbok från Markim, där min farfar var född år 1814.

Och vad trolleri! Inom ett par timmar hade jag konstaterat, att jag tillhörde en av min hemsockens gamla bondesläkter, rusthållarsläkten från det urgamla Lisinge vid Sparrens sjö i Rö. Det kändes som en stärkande uppenbarelse, en eggelse till fortsatt forskning.

Varifrån kom jag? Vad blod hade jag? Det var frågor jag ville ha besvarade, så gott det kunde gå. Därför fortsatte jag under årens lopp, och nu blev släktforskning min käraste hobby, en själens tröst.

I fantasin levde jag med de hänsovna bönderna, vandrade med dem efter plojen i lärkedrillens vårar, fiskade på sjön, körde i snöig julmorgon till den gamla gråstenskyrkan, som kanske någon av dem varit med om att uppföra.

De föddes, växte till myndiga män, grånade till vördnadsvärda åldringar. Ja, det var en fröjd att leva med dem. Och under årens lopp blev de allt fler.

Omsider kunde ej kyrkböckerna lämna upplysning, men då hjälpte domböcker och jordeböcker. Till en början forskade jag ut min stamlinje: farfars farfars far etc. Och efter några år hade jag den linjen klar till år 1613, ja måhända till omkring år 1470, de flesta av fäderna bönder, ägande Lisinge i det sjörika Sjuhundra.

Men släktforskningen har outsinliga glädjekällor. När stamlinjen var någorlunda

klar började anförskningen, d.v.s. utforskandet av farfars mor, mormors morfar etc. Och det var nästan roligare. Nu fick man se, varifrån ens olika blodskvättar hade kommit. Särskilt nöjsamt var det att finna, att man ej uteslutande härstammade från Ruriks bygder. Nej, det bar av nedåt Östergötland, Småland, ja – rentav utomlands, ty liksom hos en mycket stor del svenskar fanns i min släkt ett vallonskt inslag.

Då jag nu efter över trettio år överblickar resultatet av min nöjsamma hobby, kan jag konstatera, att jag av mina fäder – frånsett deras hustrur – utforskat 104 stycken, av vilka 98 är från 16 socknar kring Norrtälje med Täby i söder och Roslagsbro i norr.

Bland dem återfinner jag 88 hemmansägare (av vilka 3 varit rusthållare, 3 nämndemän, 4 kyrkvärdar, 1 riksdagsman, 1 gästgivare, 1 corporal vid Uplands cavalleri) samt 4 arrendatorer, 5 torpare, 1 rättare, 1 soldat, 1 båtsman, 1 ryttare, 1 snickare, 2 hammarsmeder. Av fäderna ha tre begravts i Rö kyrka och en i Täby kyrka.

Nu när anförskningen börjat gå att trögare, då de flesta mera lätt utforskade anorna är uppsnokade, så behöver en släktentusiast ej sakna jobb. Nu kan man börja uppleta alla sina sysslingar, förstfränder (bryllingar), kolbränder etc.

Som jag redan har cirka 57 kusiner, kommer det att bli en angenäm möda. Och hade jag god ekonomi skulle jag så i ålderns gråa höst samla ett släktemöte i Tälje och utspisa femtusen män förutom kvinnor och barn.

Du, min läsare! Gack du och skaffa dig samma förnämliga hobby, om du inte redan lagt dig till med densamma! Jag lovar dig många njutningsrika, spänningsfyllda timmar.

Återgivet av Roland Palmquist

Tänka sig att detta är skrivet för över 100 år sedan. Samma glädje över att finna sina anfäder i källorna upplever alla vi släktforskare också idag, men på ett helt annat sätt. Nu har datorerna ersatt besöken på olika arkiv i vårt avlång land. /Red anm/

Refsnäs by i
Rådmansö socken

Som omtalats på sidan 12 **Si detta nummer har Hans Callersjö registrerat samtliga bybor i Refsnäs by under ett par hundra år.**

Detta register kan Norrtälje Släktforskarförening få tillgång till genom föreningens hemsida.

Hans vill dock att registret kontrolleras mot husförhörlängderna som han skrivit av, innan registret kan läggas ut på hemsidan. Risk finns ju för att fel kan ha smugit sig in under arbetet.

Därför vädjar föreningen nu framför allt till er som forskar i Rådmansö och Frötuna socknar att höra av er till Urban Johansson om hjälp med denna textkontroll.

Man kan boka in sig för en eller flera husförhörlängder och kontrollera att Hans skrivit av korrekt.

När ni anmält intresse till undertecknad att delta i arbetet så skickar jag över Hans Excelfil med samtliga registreringar.

Felaktigheter anmäls till Hans Callersjö direkt. Han för då in rättelserna i registret och när arbetet är avslutat jobbar föreningen vidare med presentationen på hemsidan.

Urban Johansson
urbanjohansson78@gmail.com

Ni som använder föreningens register på hemsidan har säkert noterat att det kommit till en nyhet. Vi vädjar till användarna om ett frivilligt bidrag för att stärka föreningens ekonomi, vilket också bidrar till möjligheten att lägga ut fler nyttiga register till forskarna fromma.

MINGELTRÄFF PÅ STADSARKIVET

- konkurser och kaffe

Stadsarkivets forskarsal var fullsatt på NSFF:s höstupptakt den 15 september. Urban Johansson inledde med att informera om kvällens program och även om kommande intressanta aktiviteter.

Som en uppföljning på den tidigare föreläsningen om hur man förtecknar sitt släktarkiv kunde man nu köpa arkivmaterial för att ta itu med sina släktpapper därhemma, som i många fall ligger i stor oordning.

Sven-Olof Gahnström visade sedan, på sedvanligt pedagogiskt sätt, hur han forskat om en ekonomisk härva av tomtförsäljningar och växlar, som resulterat i två konkurser.

Publiken var imponerad över allt som Sven-Olof fått fram om de inblandade, som också funnit för gott att ta båten över till Amerika för att undslippa alltför närgången undersökning av lagens långa arm.

Som den noggranna släktforskare Sven-Olof är, hade han också spårat upp dem i Amerika och till och med återfunnit deras gravstenar. Ett riktigt välgjort detektivarbete!

Efter detta föredrag serverades kaffe och bulle och tillfälle gavs till mingel och kontaktknytnade medlemmarna emellan.

Hans Callersjö presenterade under kvällen sin forskning om Refsnäs by i Rådmansö socken, som efter kontrolläsning i husförhörslängderna kan komma att läggas ut på föreningens hemsida.

Här gäller det således registrering av en hel by under ett par hundra år. Mer om detta på sidan 11.

Ett lotteri med fina bokpriser och en del textilier gav föreningens ett välbehövligt tillskott i kassan.

Vid 21-tiden började medlemmarna troppa av, en del för att hinna hem till andra halvleken av Champions League matchen mellan Paris Saint Germain och Malmö FF. Trots allt spelade ju Slatan med i Parislaget, som vann med 2-0.

Till höger Sven-Olof Gahnström som på ett trevligt sätt förmedlade sin forskning om den Detlovska konkursen.

Nedan Erling O V Petrusson och Siv Jakobsson i färd med att skriva på närvarolistan.

Underst diskuterar Jan-Olof Ivarsson med Thomas Malmström och Annika Ivarsson forskningsproblemen medan Sven-Olof pustar ut med en kaffetår.

